

Dorota Starzyńska***DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNA
PRZEDSIĘBIORSTW SEKTORA USŁUG
WEDŁUG POZIOMU ZAANGAŻOWANEJ WIEDZY****Streszczenie**

W artykule zaprezentowano analizę działalności innowacyjnej przedsiębiorstw sektora usług w podziale na klasy uzależnione od poziomu zaangażowania wiedzy. Analiza oparta jest na wynikach badania zrealizowanego na przedsiębiorstwach sektora usług w województwie łódzkim. Badane podmioty gospodarcze zostały podzielone na dwie grupy. Pierwsza to przedsiębiorstwa realizujące usługi oparte na wiedzy – KIS (*knowledge – intensive services*), druga grupa to firmy świadczące usługi mniej wiedzo-chłonne – LKIS (*less knowledge – intensive services*).

Przeprowadzona analiza i ocena działalności innowacyjnej wskazuje na istotne znaczenie innowacji dla rozwoju przedsiębiorstw, a w szczególności dla firm reprezentujących usługi oparte na wiedzy. Ponadto przedsiębiorstwa te znacznie częściej wdrażają innowacje produktowe i procesowe oraz, dodatkowo, podejmują próby prowadzenia własnej działalności B+R, co sprzyja innowacjom we wspomnianych obszarach.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa usługowe, działalność innowacyjna, usługi oparte na wiedzy

Wprowadzenie

Od kilkunastu lat we wszystkich rozwiniętych i rozwijających się gospodarkach świata coraz większe znaczenie mają usługi. Pomimo rosnącej roli tego

* Dorota Starzyńska, dr, Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania, e-mail: dorstar@uni.lodz.pl

sektora innowacyjność w obszarze usług pozostaje nadal w cieniu dynamicznie rozwijających się innowacji w przetwórstwie przemysłowym. Przyczyną takiego stanu jest często brak materialnej postaci usług.

Sektor usług, ze względu na swą specyfikę, posiada relatywną łatwość dostosowywania się do zmian zachodzących w otoczeniu i reagowania na nowe trendy i potrzeby klientów poprzez przyswajanie nowej wiedzy i innowacji¹. Ponadto rosnąca konkurencja na rynku usług wymusiła rozwój w zakresie działań o charakterze innowacyjnym.

Celem artykułu jest analiza i ocena działalności innowacyjnej przedsiębiorstw usługowych klasyfikowanych według poziomu zaangażowanej wiedzy w świetle badania ankietowego zrealizowanego wiosną 2012 roku na losowo wybranych 126 przedsiębiorstwach regionu łódzkiego.

1. Innowacje w sektorze usług – analiza teoretyczna

„Zjawisko innowacji jest nierozłącznie związane z pojęciem zmiany, nowości, reformy czy też idei postrzeganej jako nowa. Za innowacje uważa się najróżniejsze fakty, procesy i zjawiska o charakterze technicznym, organizacyjnym, społecznym lub psychologicznym. Tak bardzo zróżnicowane i niesprecyzowane pojmowanie innowacji wynika zarówno z niedługiej tradycji badań nad innowacjami, jak i odmienności ujęć teoretycznych”².

Pojęcie innowacji w teorii ekonomii pojawiło się po raz pierwszy u J.A. Schumpetera. Określił on „pięć przypadków pojawiania się nowych kombinacji różnych materialnych elementów i produkcyjnej siły człowieka, które nazwał później innowacjami. Istotą nowych kombinacji jest:

- wytworzenie nowego produktu lub wprowadzenie na rynek towarów o nowych właściwościach,
- posłużenie się nową metodą produkcyjną,
- znalezienie nowego rynku zbytu,
- zdobycie nowych źródeł surowców,

¹ P. Niedzielski, K. Rychlik, J. Markiewicz, *Innowacyjność przedsiębiorstw sektora usług – nowe ścieżki rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 2–3.

² K.B. Matusiak, *Innowacje i transfer technologii: słownik pojęć*, PARP, Warszawa 2008, s. 141.

- wprowadzenie nowej organizacji, np. utworzenie monopolu lub jego likwidacja”³.

Definicja ta została uznana za klasyczną i wykorzystywana jest przez wielu autorów jako fundament do dalszego określania terminów z zakresu tematyki innowacyjnej.

Zgodnie z definicją GUS⁴, działalność innowacyjna obejmuje działania o charakterze naukowym (badawczym), technicznym, organizacyjnym, finansowym i handlowym, których celem jest opracowanie i wdrożenie innowacji. Przez innowacje w praktyce gospodarczej rozumie się działania polegające na wdrożeniu:

- nowego lub istotnie ulepszanego produktu,
- nowego lub istotnie ulepszanego procesu,
- nowej metody organizacyjnej,
- nowej metody marketingowej.

Nowe produkty lub istotnie ulepszone zostają uznane jako wdrożone z chwilą pojawienia się ich na rynku, natomiast nowe procesy, metody organizacyjne lub metody marketingowe można uznać za wdrożone, w momencie gdy rozpoczyna się ich faktyczne stosowanie w działalności przedsiębiorstwa.

Klasyczny podział innowacji wdrażanych przez przedsiębiorstwa obejmuje innowacje technologiczne dokonywane w obrębie produktu oraz innowacje dotyczące procesu produkcyjnego. Innowacje produktowe polegają na udoskonaleniu istniejącego lub wprowadzeniu na rynek nowego produktu (wyrobu bądź usługi). Udoskonalenie dotyczy specyfikacji technicznej, komponentów, materiałów oraz innych cech funkcjonalnych. Za innowacje procesowe przyjmuje się wdrożenie nowej lub znacząco udoskonalonej metody produkcji lub dostawy, w tym zmiany w zakresie technologii, urządzeń oraz oprogramowania. Ponadto wśród typów innowacji wyróżnia się również innowacje nietechnologiczne – organizacyjne i marketingowe. Za szczególną formę działalności innowacyjnej przedsiębiorstw uznawana jest działalność badawczo-rozwojowa⁵.

³ S. Mikosik, *Teoria rozwoju gospodarczego Josepha A. Schumpetera*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, s. 68–69.

⁴ Por. *Nauka i technika w 2006 r.*, GUS, Warszawa 2007, s. 127–128.

⁵ Por. *Innowacyjność 2010 r.*, PARP, Warszawa 2010, s. 10.

W literaturze przedmiotu za przedsiębiorstwo innowacyjne uznaje się takie, które⁶:

- prowadzi w szerokim zakresie prace badawczo-rozwojowe (lub dokonuje zakupów projektów nowych produktów czy technologii),
- przeznaczają na tę działalność stosunkowo wysokie nakłady finansowe,
- systematycznie wdraża nowe rozwiązania naukowo-techniczne,
- reprezentuje duży udział nowości w przychodach ze sprzedaży,
- stale wprowadza innowacje na rynek.

Wymienionymi powyżej cechami charakteryzują się najczęściej te przedsiębiorstwa, które działają w obszarach wysokiej techniki, gdzie wymagane są znaczące kompetencje technologiczne, elastyczność i dążenie do ciągłego rozwoju. Mniej rygorystyczne wymagania wobec określenia innowacyjności przedsiębiorstwa przyjęto we wspomnianym wcześniej systemie Oslo⁷, w którym to za przedsiębiorstwo innowacyjne uznaje się: przedsiębiorstwo, które w badanym okresie (najczęściej trzyletnim) wprowadziło na rynek przynajmniej jedną innowację techniczną, czyli nowy lub istotnie ulepszony produkt bądź nowy lub istotnie ulepszony proces technologiczny.

Innowacyjność w sferze usług odnosić się może zarówno do produktów, jak i procesu świadczenia usług, zarządzania przedsiębiorstwem, logistyki czy relacji z otoczeniem. Specyficzne dla usług cechy sprawiają jednak, że proces innowacyjny jest pod wieloma względami odmienny niż w przypadku działalności wytwórczej.

Innowacje w sektorze usług nie posiadają odrębnej definicji, często są kojarzone jedynie z innowacjami technologicznymi w przemyśle. Innowacje w działalności usługowej można podzielić ze względu na ich „inicjatora”, tzn. na:

- inicjowane przez dostawców, często postrzegane jako dominujący typ innowacji w usługach – polegają na zastosowaniu nowych produktów będących efektem innowacji w produkcji przemysłowej, w procesie świadczenia usług,
- inicjowane przez same firmy usługowe; są to innowacje o charakterze technologicznym lub nietechnologicznym wdrażane w firmie często ze względów strategicznych,
- inicjowane przez klienta – innowacje te są odpowiedzią na jasno precyzowane potrzeby klienta firm usługowych,

⁶ Por. A.H. Jasiński, *Innowacje i transfer techniki w procesie transformacji*, Difin, Warszawa 2006, s. 41.

⁷ *Nauka i technika...*, s. 127–128.

- inicjowane poprzez usługi – kiedy firmy usługowe wpływają na proces innowacji mający miejsce w innej firmie-kliencie (ten rodzaj innowacji odnosi się głównie do usług typu *business to business*),
- paradygmatyczne (*paradigmatic innovation*) – innowacje o charakterze kompleksowym, w których udział biorą zarówno dostawcy, klienci, jak i same firmy usługowe⁸.

Klasyfikacja innowacyjności usług ze względu na inicjatora zmian jest ważna ze względu na poszukiwanie możliwych źródeł innowacji usługowych. Innowacje w usługach są rozpatrywane nie tylko z punktu widzenia nowych usług, ale również jako nowy sposób ich świadczenia obejmujący rodzaj kontaktu z klientem, kanał dystrybucji oraz zmiany w zarządzaniu i działalności marketingowej.

Pomiar działalności innowacyjnej w sektorze usług jest utrudniony z uwagi na jego heterogeniczność. Na sektor ten składają się sekcje o bardzo dużym zróżnicowaniu w zakresie skłonności do innowacji. Do sektora tego należą między innymi: sekcja K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa oraz sekcja M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, podejmujące aktywność innowacyjną, jak również przedsiębiorstwa transportowe czy handlowe charakteryzujące się znacznie niższą skłonnością do podejmowania działalności innowacyjnej.

Od wielu lat prowadzone są badania przedsiębiorstw produkcyjnych zgodnie z klasyfikacją dziedzin przemysłu według poziomów techniki⁹. Została ona zaproponowana przez OECD w 1995 roku, a następnie zrewidowana w 1997 roku¹⁰ ze względu na zakres techniki niezbędny do wytwarzania określonych grup produktów¹¹:

- przemysł wysokiej techniki,
- przemysł średnio-wysokiej techniki,
- przemysł średnio-niskiej techniki,
- przemysł niskiej techniki.

W 2008 roku nastąpiła kolejna korekta listy dziedzin przemysłu na podstawie analiz dotyczących zawartości komponentu B+R dokonana przez Eurostat

⁸ J. Dominiak, *Innowacyjność w sferze usług*, „Przegląd Geograficzny” 2013, t. 83, z. 4, s. 439.

⁹ D. Starzyńska, *Struktura kapitałowa przedsiębiorstw a współpraca ze sferą nauki w zakresie działalności innowacyjnej w świetle badań empirycznych*, Annales Sectio H, Oeconomia, t. 48, Lublin 2014, s. 223–233

¹⁰ Por. Th. Hatzichronoglou, *The Revision of the High-technology Sector and Product Classification*, STI Working Papers No. 2, OECD, Paris 1997, s. 3–10.

¹¹ *Rocznik Statystyczny Przemysłu 2003*, GUS, Warszawa 2003, s. 356.

i Wspólnotowe Centrum Badawcze Komisji Europejskiej. Eurostat rozszerzył także pojęcie wysokiej techniki na działalność usługową i zaproponował podział sektora usług na klasy uzależnione od poziomu zaangażowania wiedzy¹²:

- usługi oparte na wiedzy – KIS (*knowledge – intensive services*),
- usługi mniej wiedzochłonne – LKIS (*less knowledge – intensive services*).

Z uwagi na znaczne zróżnicowanie poszczególnych działów działalności usługowej w ramach usług opartych na wiedzy wyróżniono kolejne podgrupy z uwzględnieniem działów charakteryzujących się najwyższym poziomem podatności na innowacje:

- usługi wysokiej techniki – *high-tech KIS*,
- rynek usług opartych na wiedzy (bez finansów i usług wysokiej techniki) – *market KIS excluding financial intermediation and high-tech services*,
- usługi finansowe oparte na wiedzy – *knowledge – intensive financial services*,
- inne usługi oparte na wiedzy – *other knowledge – intensive services*.

Do usług wysokiej techniki zaliczono sześć działów zgodnych z klasyfikacją PKD 2007:

- dział 59 – działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych muzycznych,
- dział 60 – nadawanie programów ogólnodostępnych i abonamentowych,
- dział 61 – telekomunikacja,
- dział 62 – działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana,
- dział 63 – działalność usługowa w zakresie informacji,
- dział 72 – badania naukowe i prace rozwojowe.

Jeśli chodzi o usługi mniej wiedzochłonne, to klasa ta została podzielona na dwie podgrupy ze względu na charakter rynkowy realizowanych usług. Pierwsza grupa to usługi rynkowe mniej wiedzochłonne i inne usługi mniej wiedzochłonne.

W klasie usług mniej wiedzochłonnych znalazły się następujące działy usług: handel hurtowy i detaliczny, transport lądowy i rurociągowy, magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport czy działalność pocztowa i kurierska.

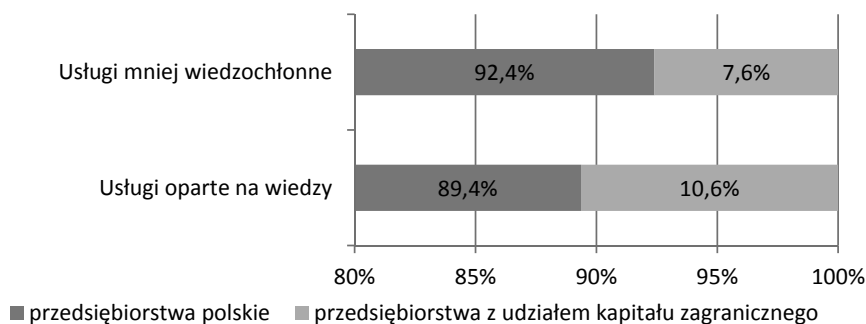
¹² *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010–2012*, GUS, Warszawa 2013, s. 18–21.

Działalność innowacyjna przedsiębiorstw usługowych według poziomu zaangażowanej wiedzy w regionie łódzkim – analiza empiryczna

Zebrany wiosną 2012 roku przez wykwalifikowanych ankierów materiał źródłowy w formie ankiet, wypełnianych metodą PAPI (*Paper and Pencil Interview*), poddano opracowaniu statystycznemu przy zastosowaniu programu *IBM SPSS Statistics.20*. Obok tablic i wykresów wyznaczono wskaźniki struktury oraz wartości współczynnika *V-Crammera* (v) i minimalnego prawdopodobieństwa (p) dla potrzeb weryfikacji hipotez statystycznych o istotności związków korelacyjnych pomiędzy ważniejszymi zmiennymi. W badaniu wzięło udział 126 przedsiębiorców z sektora usług prowadzących działalność gospodarczą lub posiadających główną siedzibę na terenie województwa łódzkiego. W celu dokonania głębszych analiz badane przedsiębiorstwa podzielono na dwie grupy prowadzących działalność usługową w ramach tak zwanych:

- usług opartych na wiedzy,
- usług mniej wiedzochłonnych (rysunek 1).

Poziom zaawansowania wiedzy zaangażowanej w działalność usługową badanych jednostek jest główną cechą różnicującą zachowania przedsiębiorstw w obszarze działalności innowacyjnej.

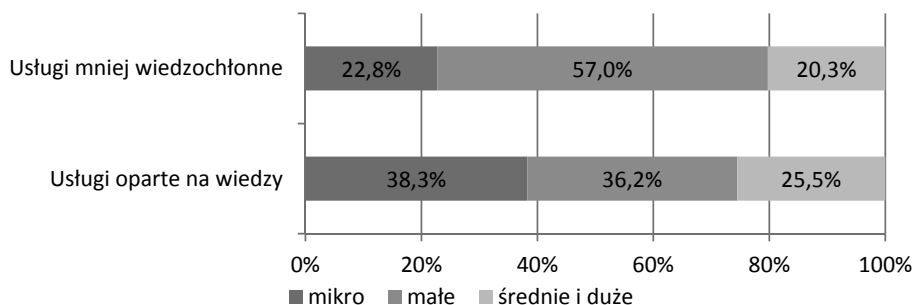

Rysunek 1. Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej a struktura kapitałowa badanych przedsiębiorstw (w %)

Źródło: opracowanie własne.

W grupie badanych przedsiębiorstw usługowych znalazły się zarówno przedsiębiorstwa polskie, które dominują, jak i firmy z udziałem kapitału zagranicznego, przy czym odsetek tych ostatnich jest niewielki i kształtuje się na poziomie 7,6% w przypadku usług mniej wiedzochłonnych i 10,6% dla usług opartych na

wiedzy. Biorąc pod uwagę wielkość badanych przedsiębiorstw, struktury badanych podmiotów nie różnią się istotnie. W grupie jednostek gospodarczych reprezentujących usługi oparte na wiedzy najliczniejszą grupę stanowią mikroprzedsiębiorstwa (blisko 40%), ponad 36% to przedsiębiorstw małe, a 25,5% to średnie i duże przedsiębiorstwa. W przypadku przedsiębiorstw usługowych mniej wiedzochłonnych blisko 60% ogółu badanych stanowiły firmy małe, 22,8% mikro, a średnich i dużych podmiotów było nieco ponad 20% (rysunek 2)¹³.

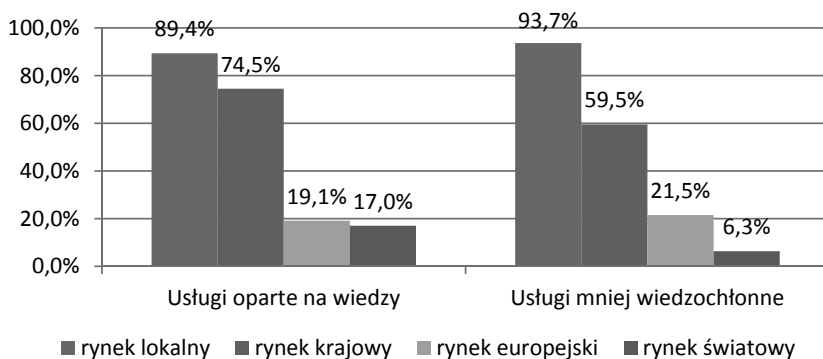

Rysunek 2. Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej a wielkość badanych przedsiębiorstw (w %)

Źródło: opracowanie własne.

Kolejną badaną zmienną był zasięg prowadzonej działalności gospodarczej w badanej grupie podmiotów. Najwięcej przedsiębiorstw działa na rynku regionalnym lub na terenie całego kraju. Do prowadzenia działalności na rynku europejskim przyznaje się co piąty badany, a na światowym co ósmy, przy czym aktywność za granicą dotyczy głównie firm z sektora usług opartych na wiedzy. Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej w zależności od zasięgu terytorialnego prowadzonej działalności przedstawiono na rysunku 3.

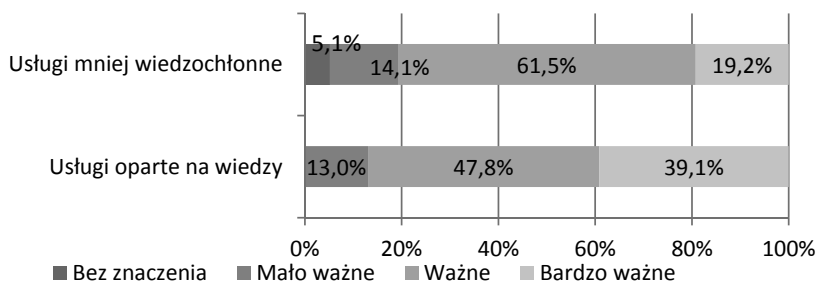
¹³ Kryterium podziału przedsiębiorstw ze względu na ich wielkość zgodne z zaleceniem Komisji Europejskiej 2003/361/WE, Dz. Urz. UE L 124 z 20 maja 2003 r., s. 36.

Rysunek 3. Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej a zasięg terytorialny prowadzonej działalności (w %)

Źródło: opracowanie własne.

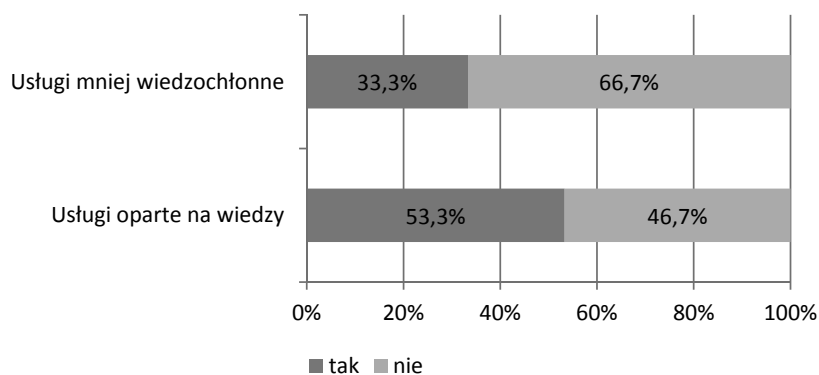
Badane przedsiębiorstwa w większości traktują działalność innowacyjną jako istotną z punktu widzenia własnego rozwoju (rysunek 4). Biorąc pod uwagę znaczenie działalności innowacyjnej w rozwoju przedsiębiorstw, można stwierdzić, że struktury badanych podmiotów istotnie różnią się (V -Crammera = 0,248, $p = 0,050$). W przypadku przedsiębiorstw działających w obszarze usług opartych na wiedzy blisko 40% z nich określiło innowacje jako bardzo ważne, a 47,8% jako ważne. W przypadku przedsiębiorstw reprezentujących usługi mniej wiedzochłonne ponad 60% traktuje innowacje jako ważny, ale jednak nie najważniejszy czynnik rozwoju. Ponadto istnieje pewna grupa przedsiębiorstw, dla których działalność innowacyjna jest mało ważna lub bez znaczenia.

Rysunek 4. Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej a znaczenie innowacji dla rozwoju badanych przedsiębiorstw (w %)

Źródło: opracowanie własne.

Respondenci, obok wagi i znaczenia innowacji, zostali zapytani także o wprowadzanie w ostatnich trzech latach różnych typów innowacji. Innowacje produktowe wdrożyło ponad 40% badanych przedsiębiorstw (wśród tej grupy przeważały firmy działające w obszarze usług opartych na wiedzy). Analiza korelacji potwierdza występowanie istotnych różnic, ze względu na poziom zaangażowania wiedzy w działalność usługową, wynikających ze skłonności do wdrażania innowacji produktowych ($v = 0,197$; $p = 0,031$). Przedsiębiorstwa reprezentujące usługi oparte na wiedzy znacznie częściej (53,3%) wprowadzają innowacje produktowe niż ma to miejsce w przypadku usług mniej wiedzochłonnych (33,3%) (rysunek 5).

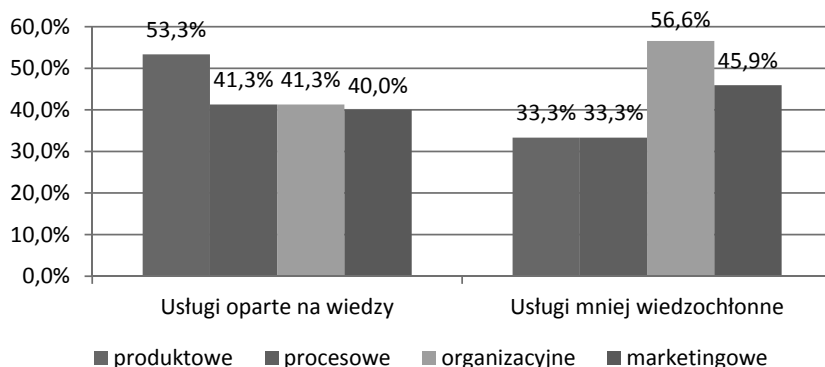

Wykres 5. Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej a innowacje produktowe (w %)

Źródło: opracowanie własne.

Innowacje procesowe nie były już tak często wprowadzane. W przypadku przedsiębiorstw działających w obszarze usług opartych na wiedzy ponad 41% badanych zadeklarowało ich wdrożenie w latach 2010–2012 (rysunek 6). 33,3% przedsiębiorstw reprezentujących usługi mniej wiedzochłonne wdrożyło innowacje procesowe, podobnie jak w przypadku innowacji produktowych.

W przypadku innowacji organizacyjnych i marketingowych to przedsiębiorstwa działające w obszarze usług mniej wiedzochłonnych znacznie częściej podejmowały tego typu działalność innowacyjną – 56,6% innowacje organizacyjne i 45,9% innowacje marketingowe.

Rysunek 6. Poziom zaawansowania wiedzy a działalność innowacyjna badanych przedsiębiorstw (w %)

Źródło: opracowanie własne.

Badane przedsiębiorstwa finansują wydatki na działalność innowacyjną pochodzące przede wszystkim z: zysku niepodzielonego – 61,8% wskazań ogółu przedsiębiorstw, kredytu bankowego (42,7%) i wkładów wspólników (43,6%). Znacznie rzadziej wykorzystuje się do tego celu leasing (18,2%), fundusze unijne (16,4%) czy emisję akcji (1,8%). Odnotowano niewielkie różnice w sposobie finansowania przedsięwzięć innowacyjnych realizowanych przez przedsiębiorstwa działające w obszarze usług opartych na wiedzy i usługach mniej wiedzochłonnych (por. tabela 1).

Kolejną analizowaną cechą istotną z punktu widzenia celu badań jest działalność badawczo-rozwojowa realizowana przez badane przedsiębiorstwa. Wśród przedsiębiorstw deklarujących podejmowanie działalności B+R, zgodnie z oczekiwaniami, przeważają podmioty reprezentujące usługi oparte na wiedzy. Analizując szczegółowo rozkład odpowiedzi, można stwierdzić, że występuje istotna statystycznie, chociaż słaba, zależność korelacyjna ($v = 0,296$; $p = 0,001$) pomiędzy rodzajem prowadzonej działalności usługowej a prowadzoną własną działalnością badawczo-rozwojową (rysunek 7).

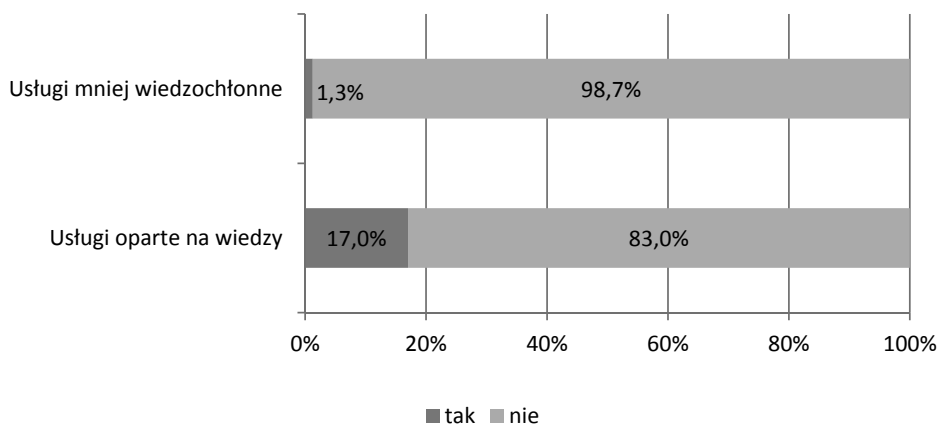
Tabela 1

Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej
a finansowanie działalności innowacyjnej (w %)*

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa działające w obszarze:		Ogółem
	usług opartych na wiedzy	usług mniej wiedzochłonnych	
Wkłady wspólników	34,9	49,3	43,6
Zysk niepodzielony	65,1	59,7	61,8
Emisja akcji	-	3,0	1,8
Kredyt bankowy	34,9	47,8	42,7
Leasing	16,3	19,4	18,2
Fundusze unijne	18,6	14,9	16,4
Inne	7,0	3,0	4,5

* odsetek wskazań nie sumuje się do 100%, respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 7. Poziom zaawansowania wiedzy w działalności usługowej a realizacja działalności B+R (w %)

Źródło: opracowanie własne.

Kolejną analizowaną cechą były sposoby pozyskiwania pomysłów na nowe produkty, procesy, zmiany organizacyjne i marketingowe w przedsiębiorstwie. W tym przypadku podmioty mogły wskazać trzy najważniejsze źródła, określając je jako: 1 – najważniejsze, 2 – bardzo ważne i 3 – ważne. Respondenci

zdecydowanie najczęściej wybierali opcję „w oparciu o własne pomysły i zasoby (prowadzone prace B+R)” (88,1%). Następne pod względem popularności były odpowiedzi „kopiowanie obcych rozwiązań” (50,5%) oraz „zakup licencji, patentu, know-how” (22,0%). Najrzadziej przedsiębiorstwa przyznawały się do przejęcia firmy posiadającej innowacje – jedynie 1,8% wskazań. Szczegółowy rozkład odpowiedzi w podziale na obszar realizowanych usług zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2

Sposoby pozyskiwania pomysłów na nowe produkty, procesy, zmiany organizacyjne i marketingowe w przedsiębiorstwie (w %)*

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa działające w obszarze:		Ogółem
	usług opartych na wiedzy	usług mniej wiodochłonnych	
W oparciu o własne pomysły i zasoby, prowadzone prace B+R	83,3	91,0	88,1
Kopiowanie obcych rozwiązań	42,9	55,2	50,5
Zaangażowanie specjalisty/ specjalistów (ekspertów, naukowców)	23,8	14,9	18,3
Zakup licencji, patentów, <i>know-how</i>	21,4	22,4	22,0
Przejęcie przedsiębiorstwa posiadającego innowacje	-	3,0	1,8
Współtworzenie z innymi przedsiębiorstwami	16,7	16,4%	16,5
Współtworzenie z instytucjami badawczymi lub uczelniami wyższymi	2,4	1,5	1,8
Współpraca z przedsiębiorstwami posiadającymi innowacje	16,7	14,9	15,6
Inaczej	7,1	1,5	3,7

* odsetek wskazań nie sumuje się do 100%, respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Dla rozwoju działalności innowacyjnej współczesnych przedsiębiorstw szczególnie ważna jest polityka innowacyjna państwa oraz sprawnie funkcjonujące otoczenie innowacyjne, które powinno oferować szeroki wachlarz usług wspierających potencjał innowacyjny przedsiębiorstw uwzględniający ich

potrzeby. Oferowane usługi proinnowacyjne powinny pobudzać absorpcję innowacji w wyniku poprawy dostępu do wiedzy poprzez inicjowanie kontaktów biznes-biznes czy nauka-biznes, wypracowania strategii wdrażania technologii, zapewnienia finansowania wdrożenia i dyfuzji innowacji, usprawnienia mechanizmów dotacyjnych i stworzenia dodatkowych zachęt dla przedsiębiorstw do inwestowania w innowacje.

Przeprowadzona analiza działalności innowacyjnej przedsiębiorstw usługowych w regionie łódzkim potwierdza istotne znaczenie innowacji dla rozwoju tych przedsiębiorstw, a w szczególności dla firm reprezentujących usługi oparte na wiedzy. W przypadku przedsiębiorstw reprezentujących usługi mniej wiodochłonne ponad 60% traktuje innowacje jako ważny, ale jednak nie najważniejszy czynnik rozwoju. Ponadto istnieje pewna grupa przedsiębiorstw, dla których działalność innowacyjna jest mało ważna lub bez znaczenia. Przedsiębiorstwa charakteryzujące się wyższym poziomem zaangażowania wiedzy w działalność usługową znacznie częściej wdrażają innowacje produktowe i procesowe oraz, dodatkowo, znacznie częściej podejmują próby prowadzenia własnej działalności B+R, co sprzyja innowacjom we wspomnianych obszarach.

Literatura

- Dominiak J., *Innowacyjność w sferze usług*, „Przegląd Geograficzny” 2013, t. 83.
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010–2012*, GUS, Warszawa 2013.
- Hatzichronoglou Th., *The Revision of the High-technology Sector and Product Classification*, STI Working Papers No. 2, OECD, Paris 1997.
- Innowacyjność 2010 r.*, PARP Warszawa 2010.
- Jasiński A.H., *Innowacje i transfer techniki w procesie transformacji*, Difin, Warszawa 2007.
- Matusiak K.B., *Innowacje i transfer technologii: słownik pojęć*, PARP, Warszawa 2008.
- Mikosik S., *Teoria rozwoju gospodarczego Josepha A. Schumpetera*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- Nauka i technika w 2006 r.*, GUS, Warszawa 2007.
- Niedzielski P., Rychlik K., Markiewicz J., *Innowacyjność przedsiębiorstw sektora usług – nowe ścieżki rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.
- Rocznik Statystyczny Przemysłu 2003*, GUS, Warszawa 2003.
- Starzyńska D., *Struktura kapitałowa przedsiębiorstw a współpraca ze sferą nauki w zakresie działalności innowacyjnej w świetle badań empirycznych*, Annales Sectio H, Oeconomia, t. 48, Lublin 2014.

**ENTERPRISES INNOVATIVE ACTIVITY IN SERVICE SECTOR THE
LEVEL OF KNOWLEDGE INTENSITY**

Summary

The article presents an analysis of innovative activity in the service sector enterprises by the level of knowledge intensity. The analysis is based on the results of research conducted on the service sector enterprises in the Lodz region. Tested entities were divided into two groups. The first is the companies performing knowledge – intensive services (KIS), the second group includes companies providing less knowledge-intensive services (LKIS).

The analysis and evaluation of innovative activity confirms the importance of innovation for the development of these enterprises, in particular for the companies representing the knowledge-intensive services. In addition, these companies are much more willing to implement product and process innovations, and more often, conduct their own R&D activity which promotes innovation in these areas.

Keywords: service sector, enterprises innovation activates, knowledge

Translated by Dorota Starzyńska

